

Юлія Островська
(Київ)

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ПРОФЕСІЙНОГО Й НАРОДНОГО У ТВОРЧОСТІ СВІТЛАНИ ПАСІЧНОЇ

У статті коротко розглянуто творчий шлях української мисткині Світлани Пасічної. Прослідковано зв'язок професійного й народного, традицій і нових художньо-концептуальних ідей у її керамічному та графічному доробку, проведено мистецтвознавчий аналіз деяких творів, наголошено на особливостях її керамопластики.

Ключові слова: Світлана Пасічна, творчий шлях, керамічний і графічний доробок, професійне та народне, традиції, нові художньо-концептуальні ідеї, керамопластика.

В статье кратко рассмотрен творческий путь украинской художницы Светланы Пасечной. Прослежена связь профессионального и народного, традиций и новых художественно-

концептуальних ідей в її керамічному і графічному наслідуванні, зроблено мистецтвознавчий аналіз деяких творів, відзначено особливості її керамопластики.

Ключові слова: Світлана Пасечна, творчий шлях, керамічне і графічне наслідування, професійне і народне, традиції, нові художньо-концептуальні ідеї, керамопластика.

The creative development of Ukrainian female artist Svitlana Pasichna is reviewed in the article. There has been traced a relationship between professional and folk elements, traditions and new artistic conceptual ideas in the ceramics and graphics of Pasichna; also, there is an art critical dissection of some her works; a special attention is paid to the peculiarities of her ceramic plastic art.

Keywords: Svitlana Pasichna, creative development, ceramic and graphic heritage, professional and folk elements, traditions, new artistic conceptual ideas of ceramic, ceramic plastic art.

Трансформація мислення українських художників-керамістів відбувалася досить болісно, однак поступально. Саме у 80–90-х роках ХХ ст. ми стали свідками образно-пластичних і стилістичних перетворень у професійному декоративному мистецтві. Розширення тематичного діапазону, збагачення звичної системи жанрів, використання в нових, неочікуваних поєднаннях традиційних матеріалів, цілеспрямований відхід від утилітарності та зміна функціонального призначення речей привели наприкінці ХХ ст. до складного взаємопроникнення декоративного й образотворчого мистецтв. Активно застосовується принцип освоєння нових матеріалів, технологій та виражальних засобів, стають наявними художньо-стильові зміни, складні та суперечливі поєднання традицій і сучасності.

Середовище, у якому перебуває творча особистість, має неабиякий вплив на формування художнього світогляду, завдяки чому збагачується творча манера митця. Та, попри це, головне – не зрадити стійкості власних, глибокоіндивідуальних творчих пріоритетів та переконань. Такими простими принципами успішно керується С. Пасічна – українська художниця-керамістка новітнього художнього мислення, творчість якої вирізняється особливим внутрішнім баченням.

Фрагментарно діяльність С. Пасічної досліджували О. Федорук, З. Чегусова, В. Ханко, В. Онищенко, М. Пасічний, Т. Зіненко, Н. Буцька, А. Вартік.

Огляд існуючої літератури підтверджує, що творчість української художниці-керамістки С. Пасічної і надалі залишається маловивченою, оскільки досі не проведено глибокого узагальнюючого комплексного дослідження. Мистецтвознавчі праці, у яких розглянута її творчість, є популярними, а комплексне висвітлення доробку художниці відсутнє взагалі. За межами дослідження залишилися явища взаємозв'язків традицій і новацій, або народного і професійного, у творчому надбанні С. Пасічної в контексті культурно-мистецьких процесів. Це підтверджує актуальність праці, у якій коротко проаналізовано взаємовпливи народних і професійних творчих принципів мисткині в галузях художньої кераміки й графіки.

Творчий шлях С. Пасічної тісно пов'язаний як з Україною, так і з Молдовою, тобто вона одночасно є представницею художніх культур обох країн. Це багаторічні мистецькі пошуки мисткині в галузі композиції, технології та образотворення в художній кераміці, графіці. На відміну від інших молдовських художників, творчість яких позначена певним тяжінням до жанровості, С. Пасічна пішла шляхом створення абстрактних композицій. Особливий інтерес становить той факт, що життєвий і творчий шлях С. Пасічної гармонійно поєднують дві протилежні складові. З одного боку, глибоке вкорінення в сучасне європейське мистецтво, а з другого, – у класичне традиційне.

С. Пасічна належить до покоління митців, повноцінне становлення яких збіглося з динамікою перемін і бурхливими процесами національного відродження 1980-х років. Саме їм судилося на практиці здійснити те, що в будь-якій іншій ситуації можна

було б уважати неможливим – водночас сягати глибинного підґрунтя національної традиції й активно адаптувати досвід сучасного світового мистецтва.

Трансавангардна кераміка С. Пасічної, з характерною для цієї течії живописною зображальністю, містить у собі цілий комплекс смислових пластів, що об'єднують філософську проблематику з концептуальністю художніх об'єктів. Складність і насиченість образів досягається абстрактно-скульптурними поліхромними побудовами, відстороненими від реального світу, оригінальними технологічними знахідками [5, с. 237].

Суттєвою відмінністю керамопластики С. Пасічної є її живописно-графічна манера. Кераміка мисткині – це ніби проміжний, з'єднувальний місток між декоративним і образотворчим мистецтвом, що вможливорює перетин її творів із глини або шамоту з живописом, графікою, скульптурою.

Колір, який є беззаперечною домінантою, – перше, що вражає в емоційній, енергетичній кераміці С. Пасічної з мальовничими контрастами й несподіваними тональними зіставленнями, що не зовсім співвідноситься зі звичним сприйняттям монохромних за своєю суттю глини та шамоту. І спершу складно визначити, чим є її творчість: малярством-графікою із застосуванням керамічних матеріалів чи керамічно-скульптурним живописом – асоціативним, абстрактним, настроєвим.

Вражаючою синтетичністю пластичної форми й кольорового декору позначені серії абстрактних композицій з багаточастинними фактурними елементами, різноманітних скульптурних об'єктів, у яких повною мірою розкрився пластичний, колористичний і технологічний рівень С. Пасічної. В оздобленні цих об'єктів, які утворюють просторові композиції, кераміку часто поєднано з іншими матеріалами – металом, деревом, текстилем, цеглою, квітами, овочами тощо. У своїй діяльності С. Пасічна постійно експериментує; її кераміка не статична, а постійно перебуває в русі, змінює свої форми, композиції розміщення окремих елементів.

Способи декорування залежать не тільки від виду керамічного матеріалу того чи іншого твору, але й часто від оригінального експерименту, який з досвідом переростає у її авторську техніку. Багатство образних інтерпретацій у творах С. Пасічної можливе завдяки досконалому опануванню суто техніко-технологічних секретів сучасної кераміки.

Період 1986–2001 років художниця окреслила як «марафон» своєї творчої активності. Упродовж цього часу її керамічні композиції брали участь у найбільш знаних виставках, конкурсах кераміки та були нагороджені найпрестижнішими преміями – Золотою медаллю Президента Італії (1989) і найвищою нагородою «Гран-прі» (1991) на Міжнародному біенале художньої кераміки у Фаенці (Італія), «Золотою медаллю» (1994) на 14 Міжнародному біенале художньої кераміки у Валлорісі (Франція). Починаючи з 1990 року, і майже щороку, С. Пасічна відвідує Опішне (Полтавщина) як художник-кераміст, як учасник симпозіумів монументальної кераміки, як член журі Всеукраїнських і Міжнародних гончарських фестивалів, Національних конкурсів кераміки. Окрім того, С. Пасічна – постійна учасниця виставок різних масштабів, симпозіумів, конкурсів, арт-резиденцій (Японія, Корея, США, Італія, Румунія, Молдова, Україна).

Абстрактно-скульптурний декоративний поліхромний твір С. Пасічної «Композиція з трьох об'єктів» 1989 року отримав «Золоту медаль Президента Республіки Італія» на 46 Міжнародному біенале художньої кераміки у Фаенці. Робота виконана з порцеляни та шамоту, декорована надполив'яними фарбами. Вона сформована з трьох окремих частин, кожна з яких закріплена на круглій шамотній підставці. Вироби зліплені з маленьких шматочків білої глини різних геометричних форм. Доктор мистецтвознавства, професор О. Голубець вважає, що «за формою вони нагадують абстрактні людські фігури – жінки, чоловіка і дитини. Цілісність композиції творять кольорові акценти, яскраві забарвлення окремих деталей фігури чи елементів одягу (капелюха – в чоловіка чи запаски – в жінки) жовтої, червоної чи зеленої барви.

Декоративності твору додає тоненьке кольорове обрамлення окремих шматочків білої основи виробів». Скульптурна композиція наділена новаторством та екстравагантністю, активною індивідуальністю художниці. Саме в цьому творі простежується захоплення С. Пасічної творчістю прибалтійського кераміста П. Мартінсонса. Зокрема, спільним є не тільки зовнішній образ, але й принцип побудови художнього твору (тектоніка, пластичність), акцентування на властивостях матеріалу, монолітності об'ємів, елегантності й лаконізмі форми, декору. Відчувається прагнення до раціональної простоти, виявлення фактурних властивостей матеріалу.

У 1999 році на базі Полтавського порцелянового заводу С. Пасічна створила цикл абстрактно-інсталяційних композицій «Імпредсо» та серію декоративних чайників, пошукових як за дизайном форми, так і кольору, ідеї яких уже багато років відпрацьовувала як ужиткове втілення власного стилю кераміки (сучасне продовження мистецької традиції філософського творення посуду, в основу якого покладено стародавні народні традиції).

Після випуску ґрунтового альбому-каталогу «Декоративне мистецтво України кінця ХХ ст.: 200 імен» З. Чегусової (К., 2003) відбулася виставка під назвою «Сучасне професійне декоративне мистецтво України. Трансформація образу» (кераміка, скло, текстиль, ювелірна пластика, емаль, дерево). Однією з учасниць була і С. Пасічна, про експоновані твори якої В. Онищенко відгукнувся таким чином: «Творчість “Гранда України” С. Пасічної з Полтави, про досягнення якої знає весь світ, але тільки не Україна. Світлана – це гордість нашої кераміки. На виставці експонувалися чотири чайники: не ужиткові, а суто декоративні... Я довго думав, як їх описати, але не знаходжу з чого почати. Гадаю, що їх просто треба бачити. Творчість Світлани – це різнобарв'я фарб, об'ємів, вибудованих різними площинами і розфарбованих так, що створюється враження, ніби мисткиня хоче зробити форму невидимою, непомітною, як і сама вона в житті» [2, с. 221].

Невичерпний, потужний потік творчої енергії веде С. Пасічну від початкового освоєння і наступного досконалого володіння можливостями керамічних технік до їх оригінального переосмислення та застосування у сферах графіки й малярства. У її графіці надто відчувається формотворча манера кераміста.

Жанр графічних творів 1990–2000-х років С. Пасічної переважно абстрактний і символічний; роботи виконані кольоровими олівцями на фактурному папері, картоні або фломастерами на полотні, часто авторською технікою.

Надзвичайно важливими у творчості будь-якого художника є джерела інспірацій, тобто джерела, з яких він черпає натхнення і під впливом яких працює. Цей вплив базується на вмінні трансформувати бачене та відчуте. Іноді для того, щоб визначити джерела впливів, необхідно не тільки пізнати автора як людину, але й ознайомитися з особистими мистецькими смаками та поспілкуватися з людьми, які його оточують.

Власне творчість значною мірою базується на уяві. Уява своєю чергою – це складний процес перетворення баченого, почутого та відчутого. Переосмислення традиційних, звичайних речей і є виявом індивідуальності художника.

У графічній творчості С. Пасічної можна виокремити три види інспірацій. Першим і найвиразнішим є українське мистецтво, зокрема мистецтво традиційного килимарства, ткацтва, вишивки Полтавщини XVIII–XIX ст., другим – світова культурна спадщина (авангард), третім – формотворчі принципи її власної кераміки.

С. Пасічна розуміє народне мистецтво свого краю на рівні підсвідомості. У серіях олівцевої та акварельної графіки яскраво виявляються стилізовані абстракції з мотивами орнаментів з полтавських традиційних килимів; ці мотиви проникають, просочуються в основу кожного твору.

С. Пасічна творить серійно, її роботи часто становлять композиції з двох-трьох об'єктів, одна форма розвивається до декількох, несучи в собі елементи попередніх. Світ художниці – це нестандартне поєднання частинок цивілізації, змішання в єдиний ланцюг будинків, вікон, доріг, дерев, птахів, людей, равликів, квітів, листя. І все

це дуже професійно, гармонійно, життєрадісно й барвисто. У роботах мисткині відчувається геніальний синтез глобальної теми космосу, створення світу, Дерева життя, суміщення образів міста й села із сучасними технологіями, урбанізацією та абсолютно дитячим сприйняттям у колірній гамі кубика Рубіка.

Художниця цікавиться сучасним станом форми, кольору, фактури. Вона переймається темою ритму в зображенні, для неї ритм – це зміна фактур і кольорової гами в одній композиції. У декоративних графічних панно вона розвиває свої керамічні ідеї.

Багатий арсенал прийомів художнього зображення виявився у великій композиції «Створення світу». С. Пасічна поєднала елементи національного й інтернаціонального, де міцно переплелися традиції з новаторськими прийомами. На трьох вертикальних полотнах, розміщених поряд, бурхливо розвивається ідея створення світу. Художниця вважає, що в кожній людині – свій світ, і кожен з нас творить власний уесвіт. У пошуках свого Его мисткиня виводить теми минулого крізь призму сучасного сприйняття універсуму. Різноманітність декоративних форм пов'язана з пошуком фактури, кольору та тональності на межі нових технологій з використанням незвичайних матеріалів, несподіваного поєднання фактур у дусі авангарду. У своїх роботах С. Пасічна використовує намистини, фішки, кубики, плоскі «кругляшки» (аналогії яких спостерігаємо в її кераміці), що відображають яскраве різнобарв'я життя. І це часто на тлі серйозних концептуальних композицій.

Її мистецтво графіки звільняється від ретроспективних тенденцій, одноманітності. Художниця виробила індивідуальний підхід до вирішення колористичних завдань; використання оригінальної авторської палітри допомагає перетворити зображальну поверхню в оптичне середовище простору.

Будь-який формат творчої діяльності С. Пасічної не змінює, однак, її основної суті. Постійні метаморфози в її творчості відбуваються на спільній основі, органічно зливаючись у певну цілісність, де існує єдиний, незаперечний пріоритет – неповторний, сповнений живих емоцій образ, нерозривно пов'язаний з індивідуальним, внутрішнім світом художниці, потужним джерелом її інтелекту і творчої енергії. Глибоко осмислена проекція національних традицій на тлі споконвічних загальнолюдських цінностей пояснює феномен беззастережної адаптації та популярності творів С. Пасічної, особливо за кордоном.

Ось як про творчість С. Пасічної відгукнувся Р. Яців, кандидат мистецтвознавства, професор: «Кераміка Світлани Пасічної привертає увагу вже з перших зорових вражень. Кожен наступний крок глядача вглиб сформованого авторкою метафоричного простору супроводжується новою естетичною пригодою, з якою увиразнюється емоційна і професійна постава мисткині. Утім, щоб рухатися коридорами “лабіринтів” формально-образного мислення Світлани Пасічної, необхідно хоч частково опанувати системою її почувань, оскільки такого асоціативного багатства у модифікованих формах і їх просторових розгортках можна зустріти лише в окремих сучасних авторів.

Відтак кераміку і графіку Світлани Пасічної визначає цілісність її світоглядної установки. На ранній стадії становлення, пізнавши духовну природу українського традиційного гончарства, художниця наполегливо шукала в глині глибоких естетичних саморефлексій, знаходячи їх в образотворчих еквівалентах. Усі важливі для цього засоби – пластика, фактура, колір, комбіновані способи “інтелектуалізації” глиняної маси – беруть участь у творенні складних семантичних “текстів” художнього твору. Графічними аркушами Світлана Пасічна “зазирає” в інший вимір поетичної теми своєї кераміки, що викликає ще більш складні естетичні і смислові алюзії в глядача. Системною працею над проблематикою образотворення мисткиня стверджує свою екзистенційну ідентичність, розширюючи жанрово-видові межі декоративного мистецтва».

У своїй творчості С. Пасічна успішно перетворює елемент метафоромислення в матерію мистецького образу. У її просторово-пластичній кераміці можна простежити

довгий генетичний шлях – через Миргород, Опішню, у глибину віків до модного сьогодні Трипілля. У пластичні композиції керамічного крою С. Пасічна здійснила «трансплантацію» решетилівського ткацтва, вишивки, і це задокументувало пафос її творчих осягань. Пластика мисткині «наївна», ніби з далеких культур, і водночас вона перейнята модерним рухом, грайливими настроями інсталяцій, асамбляжу... [З, с. 48].

Таким чином, світ художньої кераміки і графіки С. Пасічної надзвичайно багатогранний. Їй вдається сягати глибинного підґрунтя національної традиції й активно адаптувати досвід сучасного світового мистецтва.

С. Пасічна – художниця з особливим розумінням матеріалу й оригінальним поетичним баченням світу, позначеним яскравими прикметами національної своєрідності. Водночас як людина і художник, вона є складною особистістю з внутрішніми протиріччями. Максималістка за складом характеру, вона свідомо вибрала собі «тверду» дорогу в мистецтві. Дорога ця, заповнена титанічною працею та фанатичною відданістю творчій ідеї, часто позбавлена належного мисткині визнання, зате сповнена гиркоти незаслужених тенденційних прискіпувань.

Мистецький доробок С. Пасічної – явище неординарне. У її творчості своєрідно переплелися і знайшли відображення головні напрями західноєвропейського модернізму, авангарду, а також традиції народних ремесел Полтавщини. Спостерігається органічний синтез тисячолітніх набутоків колективного народного генія та власне авторське світовідчуття художниці.

1. 46° Concorso internazionale della ceramica d'arte Faenza Palazzo delle Esposizioni 23 settembre / 22 ottobre 1989. Catalogo. – Faenza. – P. 59.
2. *Онищенко В.* Схвилювало мою гончарну душу... // Український керамологічний журнал. – Опішня : Видавництво «Українське народознавство», 2005. – № 1–4. – С. 221–222.
3. *Федорук О. К.* Величний знак метафори // Перетин знаку : вибрані мистецтвознавчі статті : у 3 кн. / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. – К. : Видавничий дім А+С, 2008. – Кн. 3 : Українська культурологія. Історія та теорія мистецтва. Постаті. Народна творчість. Рецензії. – С. 25–54.
4. [*Федорук Олександр*]. Її пам'ятають у Фаєнці // Образотворче мистецтво. – 2009. – № 3. – С. 54. – Підп.: О. Ф.
5. *Чегусова З.* Трансформація образу в професійному декоративному мистецтві України 80–90-х рр. ХХ ст. // МІСТ : мистецтво, історія, сучасність, теорія : зб. наук. праць з мистецтвознавства і культурології / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України ; редкол. : В. Д. Сидоренко (голова), О. О. Авраменко, О. Я. Боднар та ін. – К. : Музична Україна, 2003. – Вип. 1. – С. 229–240.

SUMMARY

Svitlana Pasichna is a world-known Ukrainian artist and ceramist. The article aims to examine the creative development of Svitlana Pasichna in the context of European cultural and artistic life of the XXth – XXIst centuries. There has been traced a relationship between professional and folk elements, traditions and new artistic conceptual ideas in her ceramics and graphics; also, there is a representation of her artistic and stylistic features. There is an art critical dissection of some her works as well. Such research methods as observation, interviews, synthesis, description, a method of art critical analysis were applied. The study clearly shows that the features and trends of European modernism and national traditional art are combined in Svitlana Pasichna's creative work. The research results confirm a hypothesis of a strong hold of the environment where a creative artist works over the formation of his artistic views.

Keywords: Svitlana Pasichna, creative development, ceramic and graphic heritage, professional and folk elements, traditions, new artistic conceptual ideas of ceramic, ceramic plastic art.